

Jan Horák

Počátky organizovaného včelařství na Kloboucku

Včelařství není jen uspokojování zálib jednotlivců, ale vždy mělo a dosud i má nesmírný význam pro společnost. V minulosti byla jeho prvořadá důležitost produkci medu, neboť ten byl jediným sladidlem. Dále sloužil k výrobě medoviny, oblíbenému alkoholickému nápoji a rovněž nacházel značné uplatnění v tehdejší lékařství. Včelího vosku se hojně používalo zejména při svícení. Z těchto důvodů včelařství bylo výnosnou činností.

V současnosti tyto produkce jsou již druhořadé, a to před opylovací funkcí včel, poněvadž včely v této své schopnosti jsou v přírodě nezastupitelné. Bez opylení by příroda zanikala.

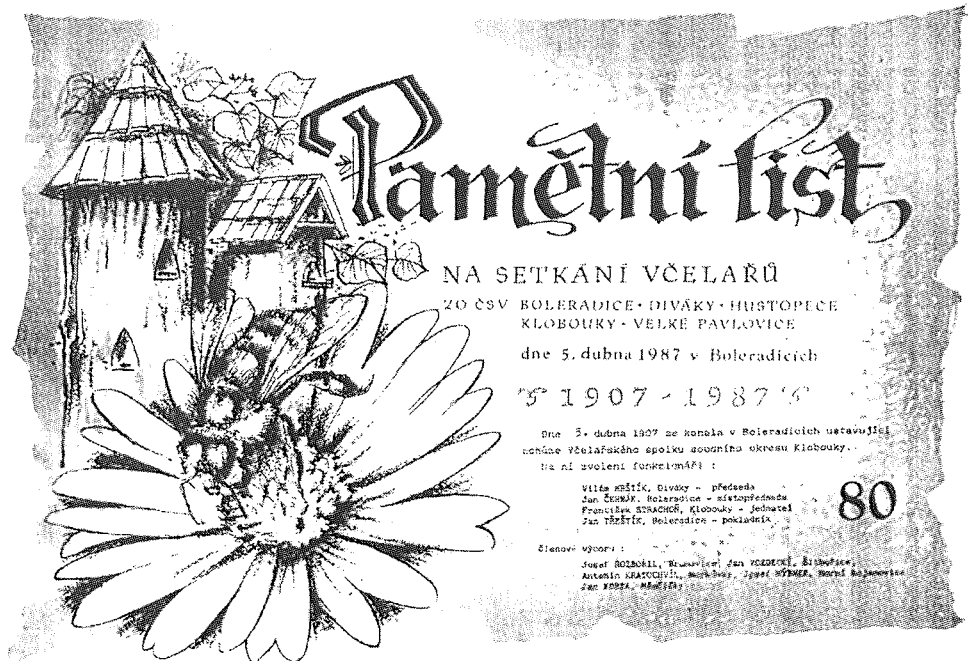
Včelařství se od nepaměti provádělo jako individuální pracovní činnost tzv. brtníků, neboť původně včely žily pouze v dutinách stromů - brtích. Až později si je člověk přenášel ke svým příbytkům. Organizování této lidské práce vždy obstarávala vrchnost. V našich zemích měl pro včelařství zásadní význam památný "Včelařský patent" císařovny Marie Terezie, vydaný v roce 1775, který měl platnost pro Dolní Rakousy a Moravu. Patent sice měl blahodárný vliv na rozvoj včelaření, ale přesto neovlivnil zabezpečení potřebného množství včelích produktů. Snad i proto rakouská vláda v r. 1854 vybízela vesnické kantory a kněze, aby se ujali upadajícího včelařství a zajistili tak jeho další rozvoj v žádoucím míře. Zásluhy vesnických učitelů a farářů o rozvoj pokrokového včelaření u nás jsou obrovské, neboť oni učili včelařit především mládež. Možná i to přispělo k založení samostatného včelařského odboru při Moravsko slezské hospodářské společnosti v Brně. Stalo se tak v témže roce. Nesporně zásadní zásluhu na tom měl opat kláštera starobrněnského Cyril Napp, místopředseda této společnosti. Pro moravské včelařství je tento rok památným a mnozí včelařští odborníci jej považují za počátek zlaté doby včelařství na Moravě. V roce 1864 byl do čela tohoto samostatného odboru zvolen MUDr. František Živanský, který se v průběhu dalších let výrazně zasloužil o prudký rozvoj racionálního včelaření a zejména k tomu vytvářel potřebné organizační změny. Pod jeho vedením narůstal počet členů včelařského odboru a v r. 1865 se v Brně uskutečnil sjezd rakouských a německých včelařů. Ten je památný tím, že na něm František Hruška předvedl vlastní konstrukci medometu s použitím odstředivé síly při získávání medu, což bylo obrovským činem. Další významnou událostí éry Živanského bylo vydávání včelařského časopisu od r. 1867 pod názvem „Včela Brněnská“, později přejmenovaný na "Včela moravská". Vycházel ve dvou verzích, v českém a německém jazyce a dlouhou dobu byl nejvyhledávanějším a nejoblíbenějším včelařským časopisem ve střední Evropě.

Celé toto vzrušené dění mělo živý ohlas i na Kloboucku, neboť členové včelařského odboru se nacházeli téměř v každé obci. Dalším významným mezníkem organizovaného včelařství na Moravě se stal rok 1868. Počet členů dosáhl 1250 včelařů, což si vynutilo vytvoření „Samostatného spolku včelařů Moravských“. Vzájemné kontakty s vedením zajišťovali tzv. „obvodníci“ a okresní jednatelé. Z dobových pramenů se dovídáme, že tomu tak bylo i v našem kraji. To však nedostačovalo prudkému nárůstu členské základny. Takovýto kolos byl značně těžkopádný a tak nemohl plně uspokojovat potřeby a zájmy včelařů, proto sílily návrhy pro jeho decentralizaci. Nutné dodat, že tyto tendence šly ruku v ruce s tehdejšími snahami ve společnosti a vznikem velkého množství spolků různého zaměření a poslání (hospodářské, potravní, čtenářské aj.) Dělo se tak ve městech i na vesnicích. odstředivé tendence dosáhly toho, že v r. 1898 byl „Samostatný včelařský spolek včelařů Moravských“ změněn na „Zemský ústřední spolek včelařský pro Markrabství Moravské v Brně“ a ten již sdružoval nejen jednotlivce, ale i nové vznikající samostatné spolky v různých částech Moravy. Byly to tzv. pobočné spolky, v nich včelaři měli daleko blíže k sobě a mohli tak realizovat svoje potřeby a zájmy.

Jak se později ukázalo i v našem regionu, bylo to blahodárné řešení a samostatné spolky se v určitých etapách rozvíjely v nevídané aktivitě, nejen v zájmové včelařské

oblasti, ale i společenské a kulturní. Tento systém se velice osvědčil a přes různé organizační a administrativní peripetie funguje až dodnes. Po vzniku zemského ústředního spolku se ustavily pobočné spolky i na území dnešního okresu, ty se pak v průběhu dalších let štěpily a daly vznik dalším. Prvé známe z r. 1902 v Rakvicích, 1905 v Polehradicích (od r. 1924 Boleradice) a Vranovicích. Polehradický spolek čítal v té době 16 členů a jeho předsedou byl starosta Bedřich Šír a jednatelskou funkci vykonával Jan Čermák, který se stal jeho hlavním iniciátorem a dlouholetým funkcionářem.

V roce 1907 se naplnila snaha včelařů rozvíjet jeho působení na celý tehdejší soudní okres. V časopise Včela moravská z r. 1907 byla otištěna tato zpráva. „Včelařský spolek Kloboucký konal dne 5. dubna 1907 v městečku Polehradicích četně navštívenou schůzi, jak včelaři, tak též přáteli včel z celého okresu Klobouckého. Po zdařilé přednášce, kterou nás obšťastnil p. Brázdil, správce školy v Přibicích, přikročeno k založení Včelařského spolku okresu Klobouckého a zapsalo se do něho 20 členů. Zvoleni též funkcionáři a výbor. Předsedou p. Vilém Mrštík, spisovatel v Divácích, místopředsedou p. Jan Čermák v Polehradicích, jednatel František Strachon z Klobouk, pokladník Jan Třeštík z Polehradic. Do výboru dále zvoleni následující pánové: Josef Rozbořil Brumovice, Jan Vozdecký Šitbořice, Antonín Kratochvíl Morkůvky, náhradníci pp. Jan Hybner Bojanovice, Jan Kobza Němčičky. Pak pokračováno o úlech amerických a konečně as po 4 hodinách schůze tato za velkého nadšení skončena. Kéž bychom vícekrát mohli takto sejít se v práci a díle tak ušlechtilém jako jest včelařství, posilnit se mohli! Doufám, že dílo započaté obstojí, neb se jeví dosti chuti k dílu. František Strachon jednatel.“

Obr. 1 - pamětní list, Boleradice 1987

O tom, že toto konstatování se neminulo účinkem je doklad, který můžeme číst v dalším čísle Včely moravské z téhož roku. „Okresní včelařský spolek v Kloboucích u Brna konal dne 24. května t.r. řádnou schůzi, tentokrát v bydišti bratrů Mrštíků v Divácích. Přítomno bylo 20 členů. Po zahájení schůze předsedou p. V. Mrštíkem přednesena zpráva jednatele a pokladníka z nichž vyjímáme následující: Spolek čítal koncem r. 1907 31 členů kteří měli celkem 500 čeledí, od nichž obdrželi 2300 kg medu a 80 kg vosku. Všichni členové dostávají „Včelu Moravskou“ a mnozí odebírají „Českého

Včelaře“, „Praktického rádce“, německé včelařské noviny a „Apiculteura“. Přednáškou M. Brázdila z Příbice byli poučeni o americkém včelaření a amerických úlech a jak v nich hospodařiti. Konstatujeme rádi, že amerikanismus jest u nás na postupu a zajisté velmi se rozšíří.“

Dále zpráva rozebírá různá včelařská specifika ohledně vařáků na vosk, strojku na mezistěny, informuje, že spolková knihovna čítá 12 včelařských knih a je uváděna rovněž zpráva pokladnická. Z pohledu dnešního čtenáře je jisté zajímavý konec tohoto článku. "Po zdařilé schůzi této, v níž jsme měli potěšení přivítati ve středu svém místopředsedu zemského ústředního spolku dp. P. Adamce, faráře z Nikolčic, vyšlo se na vzorné zařízení a daleko široko chvalně známé včelny p. Vil. Mrštíka. Přítomní se zájmem prohlíželi zde úly upravené p. Mrštíkem a celé prakticky a moderně zařízení včelařské hospodářství. Včelařstva byla na přítomnou dobu silná a tu a tam leskl se již nektar. V pozdní večerní hodině nastoupena pak cesta k domovu a vysloven za ochotu a přátelské přijetí pp. Mrštíkům vřelý dík přítomných. Kéž mnoho dobrého nám přinese tato první pouť včelařská!"

Tento okresní spolek pracoval až do r. 1920. Povoláním zemského ústředí v tomto roce vnikl samostatný spolek v Diváčích. Po smrti Vil. Mrštíka v r. 1912 byl jeho členem Alois Mrštík až do roku 1924, kdy byl nucen svoje včely prodat. Po jeho smrti se divácký spolek nazýval jejich jménem. Sdružoval včelaře zejména Nikolčic, Šitbořic, Křepic a Boleradic.

Boleradičtí včelaři po neshodách v diváckém spolku utvořili samostatný, čímž vlastně obnovili svůj spolek z r. 1905. A tak dne 30. září 1928 se sešla jeho ustavující schůze za účasti dvanácti členů z místa, pěti z Němčiček, po jednom z Morkůvek a Hustopeč. Předsedou zvolila Františka Blažka z Boleradic, dlouholetého a nadšeného včelaře, jednatelem Ondřeje Kabelu. Ještě téhož roku se přihlásili členové z Morkůvek (4), z Brumovic (2), z Němčiček (3). Složení členů dle profesí bylo velmi příznivé. Většinu tvořili rolníci, vedle toho jeden farář, řídící učitel, vrchní strážmistr, hostinský, obchodník, atd. Činnost se rozběhla s velkým elánem. Vedle ryze včelařských záležitostí i další zajímavé aktivity, jako okrašlovací snahy vysazováním včelařských dřevin na návsích obcí. V Morkůvkách se uskutečnil včelařský ples, v Boleradicích včelaři sehráli divadlo. A tak bilance prvního roku činnosti byla nanejvýš příznivá. Konáno šest členských schůzí střídavě v jednotlivých obcích, uskutečněna přednáška Al. Zachary z Podivína, zakoupen vařák na vosk, vysázeno velké množství včelařských rostlin. Spolek sdružoval 41 členů ze sedmi okolních obcí: z Boleradic 12, Němčiček 10, Morkůvek 6, Brumovic 2, Kobylf 4, Hustopečf, Klobouk a Bořetic po jednom.

V následujících pěti letech se takováto činnost nezastavila. Mimo uvedené aktivity se přidaly kurzy medového pečiva, zájezdy na okolní včelny, divadla, přednášky aj. Do čela byl zvolen vrchní strážmistr v Boleradicích přítel Richard Schmid, který spolek vedl k vysokým cílům a nebyvalé aktivitě. na páté spolkové valné hromadě v r. 1933 bylo v jednatelské zprávě konstatováno, že především nezměrným úsilím předsedy Richarda Schmidy se spolek stal jedním z největších na jižní Moravě, příkladně si vede ve vysazování medonosných rostlin. Dosud sehrál 3 ochotnická divadelní představení, hru „Staříček Holuša“ v Brumovicích, veselohru „Tonda bunda“ v Boleradicích. Dne 6. srpna 1933 ochotníci provedli dokonce divadlo v přírodě, v lese Orličky, a to hru „Rozmarjin“. Byl to odvážný podnik, ale vydařil se díky nadšením účinkujících, ale také počasí. Účast byla z celého okolí a tak do spolkové pokladny přišla slušná částka, z ní za polovinu zakoupeny včelařské rostliny. Spolková knihovna čítala 13 včelařských knih. Počet členů rok od roku vzrůstal a v r. 1935 činil 77 včelařů, kteří chovali 505 včelstev. A o rok později dosáhl spolek nejvyšší počet organizovaných včelařů 87 z následujících obcí: z Boleradic 23, Němčiček 13, Morkůvek 9, Brumovic 7, Vrbice 9, Hustopečf 9, Nikolčic 8, Horních Bojanovic 7, Šakvic 2. Konání včelařských i společenských akcí bylo velice pestré, vedle přednášek také kurzy chovu matek, medového pečiva, taneční zábavy a opět divadelní představení, tentokrát veselohra „Teta Fany postrach rodiny“.

Odchodem dosavadního předsedy na jiné služební místo (Nížkovic u Slavkova) končí zenit i této nevšední aktivity. Za svoje mimořádné zásluhy byl Schmit jmenován čestným předsedou a do života spolku zasáhl ještě jednou. Navrhl důstojně oslavit jeho

Stalo se to tak. Přítel Ing. B. Fiala z Klobouk upozornil boleradické včelaře na počátek jejich spolku r. 1905 i památnou ustavující schůzi okresního klobouckého spolku z r. 1907, která se konala v tehdejších Polehradicích. Nejprve jsme si chtěli připomenout tu první událost, počátek organizovaného včelařství v Boleradicích z r. 1905, ale potom jsme se rozhodli uskutečnit vzpomínkovou oslavu 80. výročí včelařství na Kloboucku za spolupráce včelařů z okolí. Byl jsem výborem včelařské organizace pověřen vypracovat návrh osnovy průběhu takové oslavy a koncipovat ji a zorganizovat jako "včelařský den". Ve výboru byli mladí a tak návrh byl jednoznačně přijat a k velkému překvapení celou koncepci se zájmem přijali i ostatní včelaři v Boleradicích, který postupně přešel v nadšení.

K realizaci této smělé myšlenky byl učiněn však ten základní krok, vše nyní záleželo zda záměr boleradických včelařů přijmou okolní organizace a budou ochotné se podílet na jejím uskutečnění. Váhání některých bylo brzy ukončeno pochopením většiny. Nakonec přišla kladná odezva od včelařských organizací z Klobouk, Divák, Hustopečí, Velkých Pavlovic, Šitbořic. Pak zbývalo jen celou akci do podrobnosti připravit, především však zajistit. Nastalo časté schůzování, dopisování, vyjednávání, zajišťování podkladů, exponátů na výstavu, pečení medových perníků ženami včelařů i nevčelařů, ale také nutná propagace nejen mezi včelaři. Bylo až udivující, jak rostlo pochopení včelařů, jak roztávala jejich rezervovanost, jak původní lhostejnost přecházela v zájem, u mnohých v nadšení.

Konečně přišel 5. duben 1987. Tedy přesně tentýž den, kdy se r. 1907 v tehdejších Polehradicích konala ustavující schůze Včelařského spolku Klobouckého, ale po osmdesáti letech se včelaři z celého Kloboucka setkávají na vzpomínkové oslavě ve formě Včelařského dne. Ten byl zahájen v sále místního kina, kde se odbývalo slavnostní shromáždění včelařů a hostů. Po krátkém kulturním vystoupení na zahájení přednesl hlavní referát přítel Vlastimil Juren z Klobouk – a to na téma Historie včelařství na Kloboucku. Po něm následovaly praktické informace o progresivních metodách včelaření. V další části vystoupila řada hostů, pamětníků a zástupců organizací, kteří vyslovovali svoje vzpomínky, vyznání i přání. Na závěr všichni obdrželi pamětní listy na tento den.

Potom se program přesunul před obecní sál, kde významní hosté provedli výsadbu lípy, aby tato připomínala tento den i události před osmdesáti léty. K tomu i potom v sále vyhrávala dětská dechová hudba z Klobouk. Při ní probíhalo ochutnávání medoviny, prodej nazdobených perníků a děti hrály hru proti broukovi - škůdci včel. Po obvodu prostorného sálu byly vystaveny doklady z historie i současnosti včelařství na Kloboucku, mnoho včelařských předmětů starých i nových a velké množství dokladů o práci včelařů, o tom jaký význam má tato lidská činnost. Po celý den se v sále něco dělo, bylo co k vidění. Na závěr celého Včelařského dne v Boleradicích se uskutečnil kulturní pořad v němž vystoupil populární zpěvák Jožka Černý se svými písničkami. Přeplněný sál jihnul slováckými melodiemi a na závěr si někteří šťastlivci odnášeli hezké ceny z bohaté tomboly. Všichni tak odcházeli spokojeni, poučení i dobře naladěni.

Svým rozsahem i obsahem to byla akce, jakou včelaři na okrese nezažili. Pro včelaře přinesla dobrou školu i názorné příklady, naplnila je uspokojením, ale i hrdostí nad jejich minulostí. Stala se jedinečnou propagací včelařství a jeho významu. Včelaři celého regionu se mohli plným právem pyšnit tím, že tak rozlehlou a náročnou práci zvládli.

Zcela právem si jistě mnohý čtenář položí otázku: Jak vůbec bylo možné, že ti tiš, nenápadní až zakřiknutí včelaři dokázali zabezpečit tak rozsáhlou a organizačně náročnou akci. S odstupem času je možné pokusit se hledat odpovědi. Jistě kladně se projevil příklad jejich předchůdců, tedy zapůsobil vzor minulosti. Svě ovlivnilo příznivé politické klima ve společnosti, která stála na prahu listopadových změn v naší zemi. Hnací silou se stalo vědomí ukázat veřejnosti svoji práci se včelami a jejich význam pro nás všechny. V neposlední řadě i promyšlená a cílevědomá organizace, smysluplnost záměrů. A možná rozhodujícím byl fakt, že již nikdo nikomu nic nenařizoval, neboť o všem si zcela demokraticky rozhodli včelaři sami.

Tento až idylický popis, obracející se cele ke starší i mladší historii, ostře kontrastuje se včelařskou přítomností. Neustále klesající počet včelstev u nás, rostoucí

průměrný věk osob věnujících se včelaření, převažující tendence materialistického chápání chovu včel – to vše jsou alarmující skutečnosti a znepokojující signál. Takováto cesta může vést až k tomu, že bude muset být vydán další Včelařský patent. Koho však pak vlády vyzvou, aby učili lidi včelařit? Patrně tak učiní počítače.

Vypsáním této kapitoly – historie dlouhého a ušlechtilého včelařského snažení – jsem chtěl podpořit jen to konstatování, že za všechno to negativní lidské konání opravdu nemohou včely.

Prameny a literatura:

Archiv ZO ČSV Boleradice

Archiv autora

Jubilejní včelařský sborník k 130. výročí založení moravské včelařské organizace, Brno 1984

Juren Vlastimil: Z kronik včelařských organizací okr. Břeclav. Břeclav 1985

Včela Moravská roč. 1905–1907